

LITERATŪRINIS JAUNŪJŲ KŪRĖJŲ GYVENIMAS 2008–2012 METAIS

THE LITERARY LIFE OF YOUNG WRITERS IN 2008-2012

Saulius VASILIAUSKAS

Lietuvos edukologijos universitetas

Lituanistikos fakultetas

T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius

lituanistasirgizmogus@gmail.com

Santrauka

Šio straipsnio tema yra tiesiogiai susijusi su asmeniniu autoriaus dalyvavimu įvairiose literatūrinėse bendruomenėse 2008–2012 metais. Paminėtini darbe naudojama kategorija „jaunieji“ apibūdina bendraamžius, gimusius Sąjūdžio metu ar nepriklausomoje Lietuvoje, poezijos ir prozos kūrėjus, aptariamuoju laikotarpiu dalyvavusius įvairiuose literatūriniuose susibūrimuose, festivaluose. Dėmesys skiriamas kultūriniam ir socialiniam kontekstams. Kai kurie 2008–2012 metų literatūros reiškiniai vertinami praeityje buvusių aktualių, bet šiandien jau išnykusių įvykių, renginių, leidinių šviesoje. Pagrindiniai straipsnio šaltiniai – įvairios publikacijos kultūrinėje spaudoje: apžvalgos, pokalbiai, recenzijos etc. Taip pat remiamasi asmeniniais laiškais, pokalbiais su straipsnyje analizuojamų veiklų organizatoriais, dalyviais, leidinių redaktorais. Straipsnyje keliamas probleminis klausimas: ką šios įvairios veiklos davė jaunesiems kūrėjams, kaip veikė jų, būsimųjų rašytojų, tolesnius kūrybinius žingsnius.

Esminiai žodžiai: *jaunieji kūrėjai, literatūrinis gyvenimas, sambūriai, draugijos, renginiai, kultūrinė spauda.*

Summary

The topic of this article is directly related to its author's personal taking part in various literary communities and societies between the years 2008 and 2012. The main category used in this article – the term „young“ – describes peers,

born either in the time of Sąjūdis or in independent Lithuania; writers of poetry and prose who were participating in various literary gatherings and festivals. The focus is on cultural and social contexts. Some of the literary occurrences in 2008-2012, relevant to the young people, are seen in the context of events and publications that were important in the past, but have faded from view.

The primary sources for the article are various cultural publications: surveys, interviews, review articles, etc. as well as personal letters, conversations with organizers and participants of the above mentioned activities, and journal editors.

The article seeks to provide answers to the question: what influence did these activities have on the young writers, how have they affected their, the future writers', steps streaming into the world of the literary?

Key words: *young writers, literary life, gatherings, societies, cultural events, literary press.*

Draugijos ir sambūriai¹

Rašytojas visuomenėje (o ir viešuose svarstymuose) neretai suvokiamas kaip individualistas, užsidaręs nuo jį supančio pasaulio ir pasinėręs į *savąjį*, tačiau tokį požiūrį neigia arba koreguoja iki šiol tebeveikiančios ir naujai besikuriančios įvairios rašytojų bendruomenės. Apie bendruomeniškumą jaunieji kūrėjai neturi bendros nuomonės, tad čia daugiau aptariama, kokios jaunųjų bendruomenės kūrėsi Lietuvos akademinėje terpėje (universitetuose), kokių reakcijų ar tęstinumų jos susilaukė, kokį vaidmenį atliko jaunųjų kūrybiniame procese.

2008 metų rudenį tuometinio Vilniaus pedagoginio universiteto (dabar – Lietuvos edukologijos universitetas) Lituanistikos fakultete gimė naujas kūrėjų sambūris – draugija „Literatų arka“, suvienijusi kuriančius, rašančius studentus. Pamažu draugija tapo svarbiu fakulteto literatūrinio gyvenimo centru. Jos nariai neapsiribojo vien susitikimais, kuriuose skaitoma kūryba ir for-

¹ Straipsnis parengtas pagal autoriaus bakalauro darbą *Didžioji tekstų rašymo nuodėmė arba literatūrinis jaunųjų gyvenimas 2008-2011 metais*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas, 2012.

muluojamas kritinis žodis. Jie pradėjo leisti (tiksliau – atgaivino) laikraštį *Žosmė*, ėmėsi organizuoti įvairius kultūrinius renginius.

Kad idėja burtis atrodytų demokratiška ir nesavanaudiška, visų jai prijautusių iniciatyva buvo nutarta keisti susirinkimo vietą. 2011 metais Vilniaus universiteto buvusių ir esamų fakulteto studentų kasmetinių literatūrinių skaitymų „Ant laktos“ metu rašytojas Liudvikas Jakimavičius pasiūlė jauniesiems rinktis Lietuvos rašytojų sąjungoje ir „nekvaršinti galvos“ ilgais svarstymais dėl susirinkimų vietos. Tų pačių skaitymų metu buvo gautas neoficialus Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininko Antano A. Jonyno leidimas naudotis Rašytojų sąjungos patalpomis. Netrukus kultūrinėje spaudoje pasirodė kvietimai į steigiamąjį jaunųjų rašytojų sambūrio susirinkimą. Susilaukta ne tik pozityvių, bet ir kritiškų, neigiamų reakcijų.

2011 metų birželio 7 dieną Lietuvos rašytojų sąjungos salėje įvyko jaunųjų kūrėjų susirinkimas. Dalyvavo dvidešimt šeši kūrybinį kelią pradėdantys prozininkai, poetai, eseistai. Buvo parengta susirinkimo programa, iniciatoriai dalijosi įkūrimo idėjomis, svarstyta tolesnė veikla: poetas Tomas Taškauskas bandė atsiremti į tarpukario metu egzistavusios „Šatrijos“ draugijos istoriją, teigdamas, jog bendruomeniškumas nesunaikina individualaus rašytojo stiliaus, požiūrio, nesuniveliuoja nuomonių; šio straipsnio autorius pristatė draugijos „Literatų arka“ trumpą patirtį, pabrėždamas kitų universitetų studentų jungimąsi ir reikiamybę burtis bendresnėje, visiems geografiškai patogioje (t. y. Vilniaus centre esančioje) erdvėje. Poetas Aivaras Veiknys sukėlė diskusiją klausimu „Kas iš jūsų mano esą rašytojai?“. Šis klausimas daugelio buvo suprastas skirtingai: iniciatorių sąmonėje pa(si)vadinimo procesas atrodė labiau formalus, neesminis susirinkimo klausimas, Veiknio manymu, toks susirinkimas ir tolesnė iš jo kilusi veikla gali atrodyti pernelyg ambicinga dėl pasivadinimo „jaunaisiais rašytojais“. Po ilgų diskusijų buvo nustatyti formalūs narystės kriterijai:

1. Amžiaus cenzas – iki 35 metų (išimties tvarka nariu gali būti vyresnis).

2. Nariu tampama turint bent tris publikacijas kultūros leidiniuose arba išleidus bent vieną knygą.

3. Būtina rekomendacija iš Lietuvos rašytojų sąjungai priklausančio rašytojo ar kito literatūrai nusipelnusio žmogaus; arba būtina gauti bent dvi rekomendacijas iš Jaunųjų rašytojų sąjungos narių.

4. Naujo nario priėmimą svarsto visi nariai, balsuojama susirinkime.

Tų pačių metų rudenį socialiniame tinklalapyje „Facebook“ buvo įkurta „Literatūrinių refleksų“ grupė, tapusi jaunųjų sambūrio tąsa, o šios grupės pavadinimas iš dalies išsprendė steigiamajame susirinkime kilusias diskusijas dėl „jaunojo rašytojo“ sąvokos problemiškumo. „Literatūriniai refleksai“ startavo 2011 metų rugsėjo mėnesį. Nuspręsta pirmenybę teikti kūrybai, tad kiekvieno susitikimo metu analizuoti dviejų–trių jaunųjų tekstai (kiekvieno jų kūrybą atidžiau aptardavo recenzentas). Susirinkimams tapus pernelyg oficialiems ir ganėtinai monotoniškiems, pradėta ieškoti naujų veiklos būdų. Vienas jų – skaitymų Vilniaus Rašytojų klubo salėje organizavimas. Kitas būdas, įkvėptas literatūrologo Rimanto Kmitos, – jaunųjų kritikų dirbtuvės ir jų metu vyresniųjų kolegų rengiamos paskaitos. Pavyzdžiui, literatūros kritikės Jūratės Sprindytės paskaitoje susirinkusiesiems buvo pristatyti svarbiausi kūrinių kokybės kriterijai, aptartos ir įvertintos kai kurios prieš paskaitą atsiųstos recenzijos, rašymo stilius.

Tuo pat metu Vilniaus universitete egzistavo jaunųjų kūrėjų iniciuota organizacija – 2009 metais susikūrusi „Menų sanatorija“. Nors žinių apie ją viešojoje erdvėje beveik nėra, trumpą organizacijos istoriją pristato vienas jos iniciatorių, poetas Vainius Bakas, 2012-ųjų gruodžio mėnesį tapęs bene jauniausiu Lietuvos rašytojų sąjungos nariu:

2009 metų rudenį filologijos fakulteto studentų bei kitų literatūros ir audiovizualinių menų mylėtojų grupė nusprendė susiburti į pusiau oficialią, akademinę bendruomenę atvirą, tačiau ne visai viešą, nekomercinių tikslų siekiančią organizaciją „Menų Sanatorija“. Inicijatyvinės grupės nariai – Tomas Taškauskas, Vainius Bakas, Ieva Toleikytė, Tomas Petrusis, Edgaras Baumila – Filologijos fakulteto dekanui A. Smetonai įteikė raštišką prašymą, taip pat gyvai kalbėjosi, derino įvairius niuansus. „Menų Sanatorijos“ dalyviams buvo suteikta galimybė kiekvieną trečiadienį nuo 19:00 val. naudotis V. Krėvės, vėliau SPAUSTUVĖS II auditorijos patalpomis.

„Menų Sanatorija“ – mano sugalvotas pavadinimas ir idėja, kad meną galime laikyti tam tikra terapijos priemone, dvasine atgaiva, praskaidrinančia kasdienybę, suteikiančia savitą nuotaiką ir gydomąsias galias [...] „Menų Sanatorijoje“ vykdavo įvairūs poezijos skaitymai, diskusijos, kūrybinės dirbtuvės (spontaniškai kuriami eilėraščiai, modilino lipdiniai, piešiniai), filmų peržiūros. Deja, visa ši graži veikla nutrūko dėl laiko, kuris lieka po studijų, stokos, visų narių nesusitelkimo į bendruomeniškumą, nuomonių išsiskyrimo...²

Ši organizacija iširo, o dalis buvusių jos narių papildė „Literatūrinių refleksų“ gretas.

2009 metais Vilniaus universiteto Kauno humanitariniame fakultete gimė *alternatyvios krypties literatūros aktyvus sujudimas* (AKLAS) „Žirklionis“. Jaunųjų literatūrologų grupei vadovauti ėmėsi Mindaugas Grigaitis. Netrukus pasirodė ir būrelio manifestas, nukreiptas prieš „masinę Maironių–Salomėjų gamybą“ (Grigaitis, 2009). Šio manifesto *pasipildyme* rašoma:

Mes siekiame pradėti nuo šaknų – nuo mokyklos. Kviesti mokyklos jaunuomenę kalbėti ir kalbėtis su akademinio jaunimo, dėstytojais, kūrėjais. Jungdami akademinį ir mokyklinį jaunimą, atsisakome mokytojiško globėjiškumo, akademinio formalumo, literatūros teorijų bei kitų „aukštesnių materijų“ slėgio, visų statusų ir hierarchijų. [...] Jaunas žmogus neišlaisvins kūrybiškumo, jeigu jį skatins tik primityviai tautinei ideologijai angažuoti mokykliniai konkursai, jeigu jis bus išpraustas tik į siaurakaktiškai sudarytų mokyklinių literatūros programų rėmus, [...] jeigu niekas nesuteiks galimybės visa savo

² Iš Vainiaus Bako elektroninio laiško straipsnio autoriui, 2012 gegužės 9.

esybe patirti, jog mūsų literatūra nesibaigia nei ties maironiais ir salomėjomis, nei ties marčėnais ar navakais (Tumaitė, 2010).

Drąsiai savo veiklos idėjas skleidęs „Žirklionis“ 2010 metų rudenį surengė seminarą, į kurį kvietė literatūrai neabejingą jaunimą. Šis susitikimas buvo žingsnis Kauno ir Vilniaus literatūrinių bendruomenių, jų dalyvių ir regionuose gyvenančių literatūrinio gyvenimo išsilgusių moksleivių bendravimo, vienijimosi link.

Vieši literatūriniai jaunųjų skaitymai, festivaliai

Tampa vis sunkiau suskaičiuoti, kelintą „vilkėtoją“ įgijo *Poeto paltas* – pereinamasis tradicinio LEU Lituanistikos fakultete vykstančio renginio „Literatūrinis pavasaris“ prizas. Galima pastebėti, kad šis renginys, kaip ir kiti čia pristatomi, užima svarbią vietą kultūros erdvėje (pa)stebimų renginių, kuriuos organizuoja jaunieji kūrėjai, žemėlapyje.

„Literatūrinis pavasaris“ – tęstinis, kasmetinis renginys, anksčiau organizuotas VPU Lituanistikos fakulteto studentų atstovybės ir aktyvių fakulteto jaunųjų kūrėjų, nuo 2009 metų pavasario perduotas į draugijos „Literatų arka“ narių rankas. Vienas pagrindinių šio renginio tikslų – skatinti jaunus žmones kurti ir nebijoti viešai pristatyti savo kūrybą. Jo, kaip ir panašių skaitymų, metu padrašinami kūrybinio potencialo turintys, bet ne visada ryžtu degantys jaunieji kūrėjai. Paskutiniai keturi „Literatūriniai pavasariai“ rodo, jog norinčių pristatyti savo kūrybą nemažta, o 2012 metais beveik pusė dalyvavusių debiutavo, ir, atsižvelgiant į komisijos pasitarimus, tai darė konkurencingai kaip lygiaverčiai dalyviai.

Nuo 1979 metų Vilniaus universitete prasidėjo ir tebevyksta kasmetinis festivalis „Filologijos rudenis“. Daugelis kūrėjų, kurie mokėsi VU, yra dalyvavę ar kitokiu būdu prisidėję prie šio renginio. Vieni pirmųjų organizatorių – Vytautas V. Landsbergis ir Romas Lileikis. Nors renginio koncepcija kiekvienais metais šiek

tiek keičiasi, kasmet šis festivalis susilaukia dėmesio ir įvairių vertinimų. Pasak Domanto Razausko, „visais laikais „Filologijos rudenyse“ laisvai liedavosi vynas, alus, dzingsėdavo buteliai, vinguriuodavo „nelegalios“ cigaretės dūmas“ (Razauskas, 2007, 16) o vertindamas 2007 metais Vilniaus mokytojų namuose (ne VU!) vykusį renginį, jis nelyginant botagu išrėžė: „Akivaizdi šio renginio nesėkmė turėtų padėti organizatoriams pripažinti, kad laikais, kai tarp filologo ir rašytojo atsirado aiški takoskyra, „Filologijos ruduo“ prarado bet kokią prasmę ir, jei nenorima diskredituoti ir galutinai išniekinti tradicijos, jį būtina nedelsiant laidoti“ (Razauskas, 2007, 16).

Nuo 2006 metų kasmetinio „Poezijos pavasario“ programoje atsirado ir iki šiolei tebėra „Sueiliuotas pavasaris“³. Tai studentų poezijos ir dainuojamosios poezijos vakaras, kurio laureatai, išrenkami organizatorių pasiūlytos rašytojų komisijos, įgyja galimybę dalyvauti baigiamajame „Poezijos pavasario“ vakare, Sarbievijaus kieme.

Vos pamiršę snaigių kamikadzes, puolančias iš dangaus eterio, ir pasidžiaugę pirmuoju pavasariu šilumos įsigalėjimu, žmonės paliko savo sraignamius vėjų poezijai ir sugužėjo kovo 20-osios vakarą po Šv. Ignoto bažnyčia pasiklausyti „Poži(e)minių skaitymų“, kuriuos pavyko surengti draugijai „Literatų arka“, –

šiais žodžiais prasideda poeto Ernesto Noreikos straipsnis, skelbiantis pirmųjų „Pož(i)eminių skaitymų“ baigtį (Noreika, 2010). 2010 metų kovo 20 dieną Šv. Ignoto bažnyčios rūsio salėje gausus būrys žmonių susirinko įvertinti Vilniaus universiteto, tuometinio Vilniaus pedagoginio universiteto, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos, Vilniaus dailės akademijos ir kituose universitetuose studijuojančių jaunųjų kūrėjų bendro renginio. Netradicinėje erdvėje susirinko daugiau nei 200 žiūrovų. Trečius

³ Į „Poezijos pavasario“ programą įtraukiama ir kitų įvairių renginių jauniesiems, pavyzdžiui, moksleivių poezijos skaitymai ir pan.

metus iš eilės organizuotas, ir jaunuosius, ir vyresniusius kūrėjus⁴, taip pat muzikos atlikėjus jungiantis renginys tampa kultūros lauke matoma, prasminga tradicija.

Neeilinio dėmesio nusipelno festivalis „Literatūrinės Vilniaus slinktys“, 2011 ir 2012 metais sutelkęs Vilniuje kuriantį jaunimą ir su jo kūryba susipažinti norinčius žmones. Vienas jo iniciatorių poetas Veiknys, paklaustas apie festivalio idėjos gimimą, teigė:

2010 metų spalį paskambinau Mokytojų namų projektų vadovui Juozui Žitkauskui ir pasakiau, kad noriu parodyti savo kartą, surengti skaitymus, kuriuose dalyvautų stipriausi jaunosios kartos poetai. Na, o lapkritį, vedami poetės Erikos Drungytės ir filosofo Andriaus Konickio, jau lipome į sceną. Tokia pradžia (Veiknys, 2011, 5).

Festivalis pasižymi ne tik kokybiškai išleidžiamu almanachu ar kūrybos skaitymais, bet ir neformaliu dalyvių ir žiūrovų bendravimu, kitų renginių gausa: 2012 metais apžvalginiu autobusu aplankyti Vilniuje esantys rašytojų paminklai, skaityta Anapilin išėjusių autorių kūryba Antakalnio kapinėse, skirta dėmesio muzikinėms improvizacijoms ir pan. Būtina paminėti kontroversiškus šio festivalio vertinimus: kultūrinėje spaudoje pasirodė Bako (2012, 13–14) ir Ramunės Brundzaitės (2012, 35–36) straipsniai, akcentuojantys kartos artumo, bendravimo ir bendradarbiavimo jausmą. Nežinia, ar provokuodamas, ar norėdamas inicijuoti polemiką, rašytojas Andrius Jakučiūnas publikavo straipsnį *Nemune*. Jame bandyta prisidengti už subjektyvios, „žvelgiančio iš šalies“ pozicijos (autorius prisipažįsta pabuvęs vos keletą minučių ir tik viename renginyje) ir kandžiai įgelti jauniems, kurie, pasak rašytojo, „klaikiai sureikšmina iš esmės nereikšmingus artefaktus“, o kelionė, aplankant Vilniuje esančius rašytojų paminklus, jauniems yra „atkaklus

⁴ Kiekvienais metais kviečiami ir keli žymūs rašytojai – renginio svečiai. Per trejetą metų renginyje yra dalyvavę Donatas Petrošius, Antanas Šimkus, Kęstutis Navakas, Gintaras Bleizgys, Rimvydas Stankevičius, Sara Poisson ir kt. Muzika dalijosi atlikėjai Justinas Narvidas, Simona Smirnova, Eglė Sirvydytė, grupė „23 ažuolas“ ir kt.

vyresniųjų žodžių sakralizavimas kasdieniame gyvenime ir stabų lankymas [...]“ (Jakučiūnas, 2012, 14). Jakučiūnas nejaučia didesnės kliūtis vertinti visą festivalį pats jame nedalyvavęs o, peržiūrėdamas nuotraukas, brėžia kiek iškreiptus jo asmeninėje sąmonėje susiformavusius jaunųjų siekių kontūrus. Tokią Jakučiūno poziciją galima traktuoti kaip provokaciją ir norą įžiebtį pyktį-konkurenciją tarp jaunųjų. Panašią nuomonę kažkada piršo ir Castor&Pollux: „Jaunimui linkiu labiau maištauti, būti plėšriems, aršiams ir negailestingiems. Svarbiausia versti stabus ir kovoti su seniais“ (Castor&Pollux, 2006, 11). Galima tik pritarti Bakui, kuris teigia, jog „bendravimas individualumui dar niekad nepakenkė [...] ir nemanau, jog šios kartos draugystę galėtų sudrumsti provokuojantys bandymai įvesti konkurenciją“ (Bakas, 2012, 13). „Literatūrinės Vilniaus slinkty“ žada atslinkti ir kitais metais – be bokso ringo, bet su tikslais, nukreiptais į kūrybos kokybę ir bendravimą (skatinantį diskusijas).

Jaunųjų ruošiami leidiniai

2012 metų sausio 11 dieną vyko diskusija apie Lietuvos kultūrinę spaudą, kurioje Laimantas Jonušys, Mindaugas Nastaravičius, Emilija Visockaitė, Simas Čelutka ir kt. bandė kritiškai pažvelgti į sumažėjusį susidomėjimą kultūros leidiniais, simboliinius honorarus rašantiesiems, kultūrinių savaitraščių jungimosi perspektyvą ir pamąstyti, ką derėtų koreguoti, tobulinti. Nors diskusiją organizavo jauni kultūros žurnalo *Pašvaistė* redakcijos nariai, apie jaunimą, kaip atskirą kultūros spaudos rengėjų grupę, plačiau diskutuota nebuvo. Bene vienintelė išimtis – Jonušio komentaras: „Labai šaunu, kad yra tokių leidinių kaip *Pašvaistė*, bet kodėl jaunas pradedantis rašyti žmogus turėtų duoti tekstą *Pašvaistei*, jei jis iškart jį gali duoti *Šiaurės Atėnams*, ir jį turbūt išspausdins, nes nelabai yra ką ten spausdinti“ (Jonušys, 2012, 35). Taigi, kokie leidiniai nuo 2008 metų glaudė jaunųjų kūrėjų (poetų, prozininkų, eseistų, publicistų, kritikų) tekstus, kokie

leidiniai ar skiltys atsirado, kam buvo lemta išnykti, o kam, priešingai, – atgyti?

Unikalūs tie leidiniai, kurių redakcinės kolegijos gretose darbuojasi jaunieji. Bene ryškiausias pavyzdys – minėtają diskusiją organizavęs kultūros gyvenimo žurnalas jaunimui *Pašvaistė*, įsisteigęs dar 2009 metais. Žinia, šio leidinio idėja kilo iš kultūros žurnalo *Naujoji Romuva* redaktorių Konickio ir Audronės Daugnorienės iniciatyvos (prieš tai *N. Romuvoje* paeiliui buvo įsteigtos jaunimo skiltys „Mokyklos langai“, „Tribuna juventutis“, „Juvenes dum sumus“, skirtos jaunimui), o viešojoje erdvėje *Pašvaistė* netrukus prigijo kaip *Naujosios Romuvos* „dukra“. Pasak žurnalo vyresniosios redaktorės Daugnorienės, „susidarė nemažas pluoštas rašinių ir vaizduojamosios kūrybos – kaip žurnalas žurnale. Štai nuo tada ir pradėjome mąstyti apie atskirą žurnalą jaunimui, nes matėme, kiek protingų, gabių, šmaikščių moksleivių ir studentų turime [...]“ (Daugnorienė, 2009, 20).

Pašvaistės redakcija keitėsi, tačiau siekis sudominti šiuolaikinį jaunimą, išplisti visoje Lietuvoje, „sukurti bendruomenę: kūrybingų, išradingų, aktyvių, nebijančių pasakyti savo nuomonę skaitytojų ratą“ (Daugnorienė, 2009, 20) išliko. Veikiausiai dėl šios priežasties kultūros žurnalas jaunimui tebeleidžiamas ir, nors sunkumų nestinga (pavyzdžiui, ne visada laiku išleidžiamas numeris, nedidelis platinimo erdvių skaičius, ne visiems mokami honorarai), žurnalą remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas, o besikeičiantiems redakcijos nariams nepritrūksta jaunatviško idealizmo ir noro žengti į priekį.

Reikėtų paminėti ir Lietuvos edukologijos universiteto Lituanistikos fakulteto studentijos laikraštį *Žosmė*, atgavintą 2009 metų gruodį. Laikraštis *Žosmė* orientuojasi į jaunųjų (ne tik LEU, bet ir kitų Lietuvos universitetų studentų) kūrybą ir lituanistinio gyvenimo aktualijas. Jame pakanka vietos ir literatūrai (skiltys „Poezija“, „Proza“), ir akademinio pobūdžio tekstams (skiltys „Literatūros kritika / recenzija“, „Akademinis puslapis“), ir (ne)banaliems juokams (skiltis „Humoras“). Kiekvieno nume-

rio pirmajame puslapyje publikuojamas vis kito kūrėjo vedamasis straipsnis. Skaitytojas randa pokalbį su įdomiu kultūros, meno žmogumi. Formuojant naują numerį stengiamasi, kad leidinys atspindėtų lituanisto dvasią taip, kaip ją mato ne tik redakcijos nariai, bet ir jų kolegos.

2010 metų balandžio mėnesį pasirodė ir platinti viešose sositinės erdvėse pradėtas šiuolaikiniam jaunimui skirtas mėnesinis nemokamas laikraštis 370. Jį anonsuojant buvo skelbta, kad laikraštis „užimsiantis šiuo metu apleistą šiuolaikinės kultūros, kritiško mąstymo, naujų jaunų kūrėjų ir diskotekų aktualijų nišą spaudoje“. Nors leidinys bandė išsikovoti šią nišą, neva nesiorientuodamas į masinę auditoriją, jo puslapiai neretai dvelkdavo būtent populiariaja jaunimo kultūra. Bet koku atveju plati sklaida (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje), didelis tiražas (15 000) ir šiuolaikiškas dizainas galėtų būti laikomi šio laikraščio privalumais, o pats leidinys, „šiemet [2012] gavęs Lietuvos spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo paramą, žada nesustoti ir eiti toliau“ (Visockaitė, 2012, 35).

Vienas rimtesnių ir solidesnių studentų iniciatyva leidžiamų laikraščių – *Post scriptum*, dar 2002 metais atsiradęs studentų korporacijos „RePublica“, įsikūrusios Vilniaus universiteto Tarp-tautinių santykių ir politikos mokslų institute, dėka. Laikraštis, „kuriame mėginama giliau pažvelgti į aktualius visuomeninius reiškinius, siekiama analitiškai vertinti įvairius socialinius procesus, ieškoma sąlyčio taškų tarp skirtingų akademinų disciplinų“, užėmė studentų kuriamo leidinio, nuosekliai kalbančio apie politiką ir kultūrą, nišą. Išleista jau dvidešimt laikraščio numerių, o juose formuluotos temos („Lietuvos Respublikos Seimas“, „Mažumos ir subkultūros“, „Atgimimas“, „Politika ir kultūra“, „Karas“, „Studentų korporacijos“ ir kt.) tebėra aktualios, skatina diskutuoti.

Taigi Lietuvoje jaunųjų kuriama spauda ne tik įleidusi šaknis į kultūrinę ir literatūrinę dirvą, bet ta dirva vis plečiasi⁵. Ar jaunimo

⁵ Darbe neminimi kiti studentijos ar moksleivių leidiniai (*Universitetas Vytauti Magni, Šviesa, Universitas Vilnensis, Žmogau* ir pan.), kuriuose taip pat publikuojami jaunųjų straipsniai, kūryba.

pasodintas kultūros medis duos (davė?) vaisių – nelengva spręsti, o ir per anksti. Aišku tik viena – jį pasodinę jaunieji kūrėjai įgijo patirties, kurios vien tik skaitant ir rašant įgyti nepavyktų.

Kūrybos rinktinės, almanachai

Vieni svarbesnių jaunųjų kartos kūrybos *pristatytojų* – literatūriniai almanachai, leisti skirtingais Lietuvos istorijos etapais⁶, tebeleidžiami (nors ir kitais pavadinimais, kitokiomis koncepcijomis) ir šiandien. Kadangi šių dienų leidybos sąlygomis (kai, turint lėšų, galima išleisti bet ką) almanachų leidimas tapo dažnu reiškiniu – straipsnyje neskiriamas dėmesys mažesnį populiarumą turintiems ar negausų jaunųjų būrį jungiantiems leidiniams, nekalbama apie didžiųjų poezijos festivalių almanachus (*Poezijos pavasario*, *Poetinio Druskininkų rudens* – dėl jų vertės abejoti neleidžia ilgametė tradicija).

Šiuolaikinių technologijų, interneto, kaip beveik vienintelės galimybės praleisti laiką, ir fragmentiškos informacijos dominavimo laikais pradantieji kūrėjai savo mintis dažniau rašo nebe į stalčių, o į tinklaraščius, socialinius tinklalapius, internetinius kūrybos portalus. Rimtesniais, solidesniais leidybos darbais galima laikyti 2005 metais blykstelėjusį svetainės *rasyk.lt* almanachą *Rašyk* (Miknevičius, 2005, 15), kuriam geriausius tekstus atrinkti padėjo poetai Marčėnas ir Alvydas Šlepikas; ir 2006–2009 metais išleistus, iš literatūrinės svetainės *zaliazole.lt* publikuojamų tekstų sudarytus almanachus – *KŪRYBA2005*, *KŪRYBA2006*, *KŪRYBA2007* ir *Dvi uogos* (2009).

⁶ Į straipsnyje aptariamą laikotarpį neįeina LTSR jaunųjų kūrėjų almanachas *Jaunieji*, sąjūdžio laikotarpiu ejęs almanachas *Veidai* ir kiti (ne)mažiau aktualūs. Neminima ir poezijos rinktinė *Iš Vilniaus į Vilnių* (2008 m., sudarė Aidas Marčėnas), kurioje skelbiama Donato Petrošiaus, Arno Ališausko, Agnės Žagrakalytės ir kitų vis rečiau jaunaisiais vadinamų kūrėjų eileraščiai. Neaptiriamas 1988 m. atnaujintas literatūros almanachas *Varpai*, kuriame yra skiltis „Debiutai“ (joje 2011 metais debiutavo ir LEU LF studentė Deimantė Bandzevičiūtė), o geriausiam debiutantui įteikiamas prizas.

2009 metais tuometinio Vilniaus pedagoginio universiteto Lituanistikos fakulteto erdvėse pasirodė esamų ir buvusių studentų almanachas *Žosmė*⁷:

Almanachas *Žosmė* radosi, man, Juliui Žėkui ir Antanui Šimkui pasitarus ir konstatavus, kad tuometinio Vilniaus pedagoginio universiteto Lituanistikos fakultete per pastaruosius dešimt metų mokėsi kelios dešimtys žmonių, gebančių parašyti kokybiškus meninės literatūros tekstus. [...] Kūrybos rinkiniu siekta užfiksuoti pradedančių ir baigiančių įsitvirtinti lietuvių literatūroje autorių kūrybos pradžia⁸.

Skaitytojų vertinimo laukė Antano Šimkaus, Donato Petrošiaus, Tomo Staniulio, Akvilės Žilionytės, Dainos Opolskaitės ir kitų jaunesnių kūrėjų tekstai bei jų apipavidalinimai (ilustracijų autorė – Dovilė Mackevičiūtė). Įžanginiame almanacho straipsnyje rašytojas Vytautas Martinkus dalijosi mintimi, jog, „sugrįžus prie *Žosmės* (ne tik kaip laikraščio, bet ir literatūrinio almanacho), tik dar aiškiau matyti originalių idėjų ir darbų paprastumas ir prasmė“ (Martinkus, 2009, 5).

Jau keletą metų Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto rengiamomis dienomis pristatomas studentų almanachas *Sin cera*, palyginti su *Žosme*, yra lokalesnis ir uždaresnis (2012 metais išleistas vos 80 egzempliorių tiražu). Tekstams atranka netaikoma, o bene vienintelis kriterijus, užšifruotas jau leidinio pavadinime, – nuoširdumas. Nors komisija vis dėlto sudaroma, bet jos funkcija – ne atrinkti tekstus, kurie verti spausdinimo, o nutarti, kuris geriausias, vertas atskiro paminėjimo, o jo autorius – prizo. Taigi *Sin cera* yra tiesiog gražus leidinys, kuriam negalioja literatūros kokybės kriterijai. Akivaizdu, jog gerų tekstų čia galima rasti kur kas mažiau nei tokių, kurie publikuojami tik todėl, kad egzistuoja nuoširdumo širma.

⁷ *Žosme* vadintas ir almanachas, ir anksčiau minėtas laikraštis. Rodos, žodis „*Žosmė*“ simbolizuoja jaunųjų kūrėjų norą kalbėti(s).

⁸ Iš Ramūno Čičelio elektroninio laiško straipsnio autoriui, Vilnius, 2012 gegužės 8.

Kur kas didesniu mastu viešinti, palyginti su aukščiau aptartais leidiniais, ir daugiau atsiliepiamų spaudoje susilaukė almanachai *Literatūrinės Vilniaus slinktyys 2011* ir *Literatūrinės Vilniaus slinktyys 2012*. Platesnę jų sklaidą lėmė faktas, jog jie yra to paties pavadinimo literatūrinio festivalio dalis. Abiejų almanachų sudarytojas poetas Veiknys apie pirmąjį almanachą teigė:

[...] almanache beveik vien jaunimo kūryba – vyriausiam *Slinkčių* autoriui Rimvydui Stankevičiui vos 38-eri. Vis dėlto nesinorėjo surinkti vien tik jaunus, niekam nežinomus ar mažai žinomus kūrėjus, tekstų prašiau ir iš literatūriniame pasaulyje jau įsitvirtinusių autorių, kaip antai minėto Rimvydo Stankevičiaus ar Gintaro Bleizgio, kad tą jaunimą galėtume palyginti su vyresniaisiais poetais (Veiknys, 2011, 5).

Sudarinėjant antrąjį almanachą, nuspręsta atsisakyti palyginimo su vyresniaisiais:

Literatūrinių Vilniaus slinkčių almanache [2012] savo kūrybą publikuoja jaunesni poetai ir prozininkai, kurių amžiaus vidurkis – 24. Palyginti su pirmuoju, almanache neliko tokių poetų kaip Rimvydas Stankevičius, Gintaras Bleizgys, Marius Burokas ar Gytis Norvilas, kurių poetinio žodžio galia neverta nė abejoti (Bakas, 2012, 13).

Literatūrinių Vilniaus slinkčių almanachas laikytinas vienu svarbiausiu šių dienų jaunųjų kūrėjų leidiniu.

Kultūrinių savaitraščių skiltys / rubrikos, skirtos jaunesiems

Dažnas jaunasis kūrėjas pirmąją publikaciją pateikia specialiose kultūrinių savaitraščių skiltyse, skirtose jaunesiems. Tokias skiltis galima vertinti dviprasmiškai, nes, viena vertus, jos suteikia galimybę pristatyti savo kūrybą, kita vertus, tarsi įteisina prastesnės kokybės tekstų buvimą, kai gerų rašinių užpildyti keturiems Lietuvos kultūros savaitraščiams akivaizdžiai stinga.

Bene ilgiausiai nepriklausomoje Lietuvoje egzistavusi jaunimo puslapių skiltis – „Aktyvios jungtys“ – vėl atgaivinta nuo 2012 metų savaitiniu žurnalu tapusiam kultūros leidinyje *Literatūra ir menas*. Ne vieno jaunojo kūrėjo publikacija pasirodė būtent šioje skiltyje. „Aktyvios jungtys“ atviros naujiems talentams, galintiems parašyti kokybišką tekstą ir tokiu būdu juo pasidalyti su skaitytojais. Blogiausia, kad jaučiamas skaitytojų, argumentuotai reiškiančių savo nuomonę, aktyviai komentuojančių, trūkumas; stinga viešų reakcijų, ginčų vieno ar kito straipsnio autoriaus pristatoma tema. Savaime aišku, toks skaitytojų reakcijų nebuvimas sekina idealizmu paremtą norą judėti pirmyn.

Kultūros savaitraštis *Nemunas* nuo 2005 metų paskutinio numerio iki 2008 metų kartą per mėnesį rengė jaunimo rubriką „Žirklys“, iškerpančią „nuo keturių iki septynių savaitraščio puslapių“:

„Žirklių“ tikslas – suburti jaunuosius menininkus, jų kritikus ar tokiems norinčiuosius tapti. „Žirklys“ atviros viskam – poezijai, prozai, fotografijai, dailei, kinui, šokiui, teatrui... Ir, svarbiausia, jūsų, jaunieji, nuomonei bei diskusijoms – aštrioms ir kerpančioms. Tai jūsų galimybė publikuoti savo darbus, kritikuoti ar girti jaunimo ir ne tik pasaulį. Mes mylėsime jus, kol dar neatsivėrė galerijų ar leidyklų durys, džiaugsimės ir skelbsime, kai pagaliau pavyks tai padaryti (Žukauskaitė, 2006, 5).

Šioje rubrikoje publikuota Kaziliūnaitės, Saros Poisson, Emilijaus Milkevičiaus, Petrošiaus, Giedrės Kazlauskaitės ir kitų gerai literatūrinėje erdvėje pažįstamų kūrėjų tekstai. Kalbant apie skilties privalumus, išskirtinas tokių įdomių, reikalingų ir prasmingų reiškinių, kaip jaunųjų poezijos vertinimas (pavyzdžiui, surrealistinius Aurimo Švedo bandymus iš karto po jo publikacija (Švedas, 2006) vertina Donaldas Kajokas, Enrika Striogaitė ir Indrė Žakevičienė) ar pokalbiai apie jaunimo problemas, kūrybą, būsenas. Vis dėlto ilgai rubrika išnyko, pasak leidinio vyresniojo redaktoriaus Viktoro Rudžiansko, dėl jaunimo neaktyvumo: „Trejus metus tikėjau jaunimo kalbom, idėjom, bet

kai reikia realizuoti – nebėra kam. Nebetikiu. „Žirklių“ nebebus“ (Rudžianskas, 2008).

Kitame periodiniame kultūros savaitraštyje 7 *Meno dienos* atskiro skilties jaunimui nėra. Pasak leidinio redaktorės Monikos Krikštopaitytės, „mes visuomet auginomės jaunąją kritikų kartą ir dailės kritikų, ir teatro, ir muzikos, ir kino. Juos integruojame į skiltis neišskirdami jų jaunumo. Pas mus pradedantieji atlieka praktiką (spausdiname pirmuosius tekstus), vėliau dauguma jų ir toliau būna mūsų autoriai“⁹.

Apibendrinant jaunimui skirtas rubrikas / skiltis, galima reziumuoti, kad, nepaisant kartais neišvengiamo tekstų vidutiniškumo, tokios skiltys kultūrinėje spaudoje reikalingos ir leidžia jaunesiems debiutuoti literatūros arenoje.

Vietoj išvadų

Šiame straipsnyje aptartas literatūrinis jaunųjų kūrėjų gyvenimas rodo didėjantį jaunimo aktyvumą, įvairių grupių formavimąsi, naujų kultūros renginių atsiradimą ir tradicinių tąsą (arba bent jau bandymus juos tęsti). Tačiau neretai iniciatyvos žlunga, idėjos išsikvepia. Pagrindinės tokio išsikvėpimo priežastys: stereotipiškas rašytojo kaip užsidariusio individualisto įvaizdis, negebėjimas veikti komandoje, nenoras atsižvelgti į kitų nuomones ir ieškoti kompromiso (galbūt ir išdidumas, ambicijos), laiko trūkumas (skirtingi bendraminčių studijų, darbų ir kitų asmeninio gyvenimo veiklų tvarkaraščiai). Vienu jaunųjų iniciatyvumą stabdo ir tam tikros kontroversiškai nusiteikusios kitų jaunųjų grupės (draugų trijulės, ketvertukai ir pan.), kartais brėžiančios nebūtinai tiesią literatūrinio lauko vertinimo liniją – nepriklausantis grupei atstumiamas, o jo nuomonė dažnu atveju pasmerkama. Tai iliustruoja ir interaktyvi diskusija socialiniame tinklalapyje „Facebook“ dėl 2012 metų „Sueiliuoto pavasario“ laureato Tomo Norkaičio (į)vertinimo, kur Brundzaitė taikliai pastebėjo:

⁹ Iš Monikos Krikštopaitytės elektroninio laiško straipsnio autoriui, 2011 gegužės 7.

Gal ne potencialo Tomui Norkaičiui trūksta, o aktyvesnio dalyvavimo „jaunosios kartos“ veikloje? Nes atrodo, kad „teisingi“ apdovanojimai būtent taip skiriami – sąmoningai ir pasąmoningai pasirenkant geriau pažįstamą žmogų [...] labiausiai jūs nervinatės, nes laimėjo žmogus ne iš kolektyvo, kartu „nesitūsinantis“, nediskutuojantis apie poeziją ir kitur nedalyvaujantis. Nes kažkaip labai jau jautriai, asmeniškai reaguojate. „Mūsų jaunoji karta“, „atstovaus“, skamba kaip iš kurios nors ideologijos vadovėlių. Jei esate geresni, tai ir būkite, ir „nesiparinkite“, jei jaučiatės teisūs, kam vaikytis kažkokių dirbtinių įvertinimų – gavo prastesnis ir tiek. Bet jūs juk ieškote tiesos, ar ne? Tos vienos vienintelės ir dar gal iš didžiosios raidės?

Kalbant apie jaunųjų kūrybą, klausimas, kieno požiūris į kūrybinę vertę ir bendruomeniškumą yra teisingesnis, lieka atviras. Šio straipsnio autoriui atrodo, kad literatūriniai ginčai gali ir turi vykti (ir tebevyksta), bet ne *pozuojant*, o kūrybos aptarimų, viešų diskusijų metu, kai pamirštami asmeniškumai, o svarbiausiu argumentu tampa tekstas.

Literatūra

- Bakas V., 2012, Šiltėjančios literatūrinės erdvės. Išslinkus ledynams. – *Literatūra ir menas* 3376, 13.
- Čelutka S., Jonušys L., Nastaravičius M., Vasiliauskas S., Visockaitė E., 2012, 30 litų, arba Kaip gyventi iš kultūros? – *Literatūra ir menas* 3364, 35–37.
- [Daugnorienė A.], 2009, „Pašvaistė“ – neįprasta ir gražu! Antano Šimkaus pokalbis su Audrone Daugnoriene. – *Literatūra ir menas* 3231, 1.
- Brundzaitė R., 2012, Slenkantys. Festivalio „Literatūrinės Vilniaus slinkty 2012“ veidrodėliai. – *Literatūra ir menas* 3376, 35–36.
- Castor&Pollux, 2006, Verba de verbis. – *Šiaurės Atėnai* 804, 11.
- Grigaitis M., *Literatūrologijos jaunuomenė – prieš masinę „Maironių-Salomėjų“ gamybą*. – <http://www.kamane.lt/Kamanes-tekstai/2009-metai/Birzelis/LITERATUROLOGIJOS-JAUNUOMENE-PRIES-MASINE-MAIRONIU-SALOMEJU-GAMYBA> (žiūrėta 2012-05-05).
- Jakučiūnas A., 2012, Kelios subjektyvios įžvalgos festivaliui „Literatūrinės Vilniaus slinkty“ pasibaigus. – *Nemunas* 14–15, 14.

- Martinkus V., 2009, Alma mater universitatis ir *Poeto apsiaustas*. – *Žosmė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 5.
- Miknevičius L., 2005, Literatūron žengte marš! – *Literatūra ir menas* 3056, 15.
- Noreika E., *Tūkstantis ir viena naktis, arba Pasakos apie požemius, poetus ir vyną*. – <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-03-23-tukstantis-ir-viena-naktis-arba-pasakos-apie-pozemius-poetus-ir-vyna/42381> (žiūrėta 2012-06-03).
- Razauskas D., 2007, Filologijos rudo: *difficile est satiram non scribere*. – *Nemunas* 40, 16.
- [Rudžianskas V.], 2008, Į „*Nemuną*“ įdedu daug širdies. Viktorą Rudžianską kalbina Audronė Lapienienė. – <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/9740> (žiūrėta 2009-06-03).
- Švedas A., 2006, Iš ciklo „Automatika“. – *Nemunas* 9, 6.
- Tumaitė L., *Vienyti jauniausius literatus – „Žirklionio“ misija įmanoma*. – <http://www.kamane.lt/layout/set/print/Kamanes-tekstai/2010-metai/Rugsejis/VIENYTI-JAUNIAUSIUS-LITERATUS-ZIRKLIONIO-MISIJA-IMANO-MA> (žiūrėta 2012-09-05).
- [Veiknys A.], 2011, „Literatūrinės Vilniaus slinktytės“: padiktuota iš „aukščiau“. Aivarą Veiknį kalbina Tomas Taškauskas. – *Literatūra ir menas* 3332, 2.
- Visockaitė M., *370 – kultūringam jaunimui*. – <http://www.universitetozurnalistas.kf.vu.lt/2012/05/370-kulturingam-jaunimui> (žiūrėta 2012-06-02).
- Žukauskaitė E., 2006, Laikas kirpti? – *Nemunas* 25, 5.

Gauta 2012-12-04